

3. Peněžní vydání v domácnostech zaměstnanců a důchodců

V období let 1993 až 2003 vzrostly v obou skupinách domácností nominálně i reálně peněžní příjmy a tím umožnily růst peněžních vydání a spotřeby domácností. V důsledku trvale existující rozdílné příjmové úrovně mezi domácnostmi zaměstnanců, tj. ekonomicky aktivních osob, a domácnostmi důchodců, tj. osob téměř zcela závislých na sociálních dávkách, byla ve sledovaném období rozdílná absolutní výše i struktura čistých peněžních vydání.

Čisté peněžní výdaje na osobu za rok se zvýšily v domácnostech zaměstnanců ze 40 487 Kč v roce 1993 na 93 050 Kč v roce 2003, v domácnostech důchodců ve stejném období vzrostly z 35 674 Kč na 87 971 Kč.

Tempo růstu peněžních vydání bylo v obou skupinách vyšší než růst cen, takže v reálném vyjádření vzrostly čisté peněžní výdaje v roce 2003 ve srovnání s rokem 1993 v domácnostech zaměstnanců na 131,0 % a v domácnostech důchodců na 126,1 %. Změna relace mezi reálným a nominálním růstem čistých peněžních vydání v porovnání obou skupin domácností (nominálně vzrostly čisté výdaje v domácnostech zaměstnanců na 229,8 % a v domácnostech důchodců na 246,6 %) je důsledkem vyšších životních nákladů domácností důchodců ve srovnání s domácnostmi zaměstnanců.

V průběhu sledovaných 10 let se snížila diference mezi oběma skupinami domácností. Zatímco v roce 1993 dosahovala čistá peněžní vydání v domácnostech důchodců 88,1 % čistých peněžních vydání v domácnostech zaměstnanců, v roce 2003 činil tento podíl 94,5 %.

Čistá peněžní vydání v letech 1993 a 1999 (průměry na osobu za rok)

	Domácnosti zaměstnanců		Domácnosti důchodců	
	2003	index 2003/1993	2003	index 2003/1993
ČISTÁ PENĚŽNÍ VYDÁNÍ CELKEM	93 050	229,8	87 971	246,6
1. Potraviny, nealkoholické nápoje	17 138	173,3	22 624	173,9
2. Alkoholické nápoje, tabák	2 942	170,1	2 879	212,4
3. Odívání a obuv	5 619	142,5	3 095	179,3
4. Bydlení	18 115	351,7	23 195	332,3
5. Vybavení, provoz domácnosti	7 008	192,0	5 965	263,5
6. Zdravotnictví	1 444	390,8	2 486	547,1
7. Doprava	10 116	234,5	5 036	352,7
8. Spoje	4 040	662,2	4 052	383,1
9. Volný čas	9 407	219,3	5 870	242,8
10. Vzdělání	544	252,5	21	329,4
11. Stravovací, ubytovací služby	4 504	226,9	1 592	214,2
12. Ostatní zboží a služby	7 533	339,6	4 737	385,7
13. Jiná vydání	4 640	218,6	6 421	213,7

Z pohledu na vývoj vydání za jednotlivé skupiny výdajů je patrné, že pouze u vydání za potraviny a nealkoholické nápoje došlo ke shodnému růstu v obou skupinách domácností. Tempo růstu těchto vydání bylo nižší než tempo růstu čistých peněžních vydání celkem. Je to důsledek jednak příznivého cenového vývoje (index spotřebitelských cen za skupinu potraviny a nealkoholické nápoje měl ve sledovaném období nižší hodnotu než úhrnný index), jednak skutečnosti, že hmotná spotřeba většiny potravin je do značné míry nasyčena a k růstu vydání dochází zvyšováním kvality spotřeby.

U většiny ostatních skupin položek došlo k vyššímu růstu výdajů v domácnostech důchodců, přičemž zvláště patrné je to u těch skupin, které obsahují vydání investičního charakteru (vybavení domácnosti, volný čas). K tomuto vývoji přispělo i to, že zvýšení příjmů využily domácnosti důchodců k postupnému vyrovnávání deficitu ve vybavení, který mají ve srovnání s domácnostmi zaměstnanců.

Domácnosti důchodců si své disponibilní příjmy v průběhu sledovaného období doplňovaly z úspor. Částka na osobu za rok, o kterou vybrané úspory převyšovaly vklady, se v domácnostech důchodců zvyšovala až do roku 1998, kdy dosáhla 1 457 Kč. Pak se tato částka snižovala až na 416 Kč v roce 2002 a v roce 2003 poprvé v dlouhodobém období byly v domácnostech důchodců vklady vyšší než vybrané úspory (o 1 443 Kč za rok). V domácnostech zaměstnanců trvale převyšují vklady nad vybranými úsporami. V roce 1993 činil tento rozdíl 1 356 Kč na osobu za rok, postupně se zvýšil až na 7 025 Kč v roce 2002, v následujícím roce pak poklesl na 5 505 Kč.

V letech 1993 až 2003 se hospodaření domácností vyrovnávalo s řadou různě působících faktorů, především to byla deregulace a růst cen na jedné straně a masivní rozšíření nabídky trhu na druhé straně. V důsledku toho došlo ke změnám ve struktuře čistých peněžních vydání.

Struktura čistých peněžních vydání domácností v letech 1993 a 2003 (v %)

	Domácnosti zaměstnanců		Domácnosti důchodců	
	1993	2003	1993	2003
ČISTÁ PENĚŽNÍ VYDÁNÍ CELKEM	100,0	100,0	100,0	100,0
1. Potraviny, nealkoholické nápoje	24,4	18,4	36,5	25,7
2. Alkoholické nápoje, tabák	4,3	3,2	3,8	3,3
3. Odívání a obuv	9,7	6,0	4,8	3,5
4. Bydlení	12,7	19,5	19,6	26,4
5. Vybavení, provoz domácnosti	9,0	7,5	6,3	6,8
6. Zdravotnictví	0,9	1,6	1,3	2,8
7. Doprava	10,7	10,9	4,0	5,7
8. Spoje	1,5	4,3	3,0	4,6
9. Volný čas	10,6	10,1	6,8	6,7
10. Vzdělání	0,5	0,6	0,0	0,0
11. Stravovací, ubytovací služby	4,9	4,8	2,1	1,8
12. Ostatní zboží a služby	5,5	8,1	3,4	5,4
13. Jiná vydání	5,2	5,0	8,4	7,3

Nejvýznamnější změnou je pokles podílu výdajů za potraviny a nealkoholické nápoje a zvýšení podílu celkových vydání za bydlení. Podíl vydání za položku bydlení, zahrnující ve srovnatelné časové řadě i rekonstrukce, dosáhl v roce 2003 výše 19,5 % v domácnostech zaměstnanců a 26,4 % v domácnostech důchodců. V obou skupinách domácností se tak stal nejvyšším podílem, čímž přerušil dlouhodobé dominantní postavení položky potraviny a nealkoholické nápoje ve struktuře výdajů domácností.

Za významnou změnu ve struktuře vydání se stejným vývojem v obou typech domácností je možno považovat pokles podílu vydání za odívání a obuv a zvýšení podílu výdajů za ostatní zboží a služby. Podíl vydání za volný čas v obou skupinách domácností stagnoval. Podíl vydání za dopravu se v domácnostech zaměstnanců nezměnil, v domácnostech důchodců se mírně zvýšil. Svou výší ve struktuře vydání je významný podíl výdajů za vybavení a provoz domácnosti; ve sledovaném období se tento podíl v domácnostech zaměstnanců mírně snížil, v domácnostech důchodců zůstal zhruba na stejné úrovni.

Vydání za **potraviny a nealkoholické nápoje** svou výší i podílem ve struktuře sice mírně zaostaly za výdaji na bydlení včetně rekonstrukce, nicméně jejich podíl je stále vysoký; v domácnostech zaměstnanců tvoří 18,4 % a v domácnostech důchodců 25,7 % čistých peněžních výdajů. Nákup a spotřebu potravin a nápojů je možno srovnávat v jednotkách množství, čímž se eliminuje vliv cenových změn.

U obou skupin domácností se u těchto položek projeví stejné vývojové tendence. Výše nákupu i celkové spotřeby potravin byla vyšší u důchodců. Nižší spotřeba v domácnostech zaměstnanců je důsledkem hospodárnější spotřeby ve vícečlenných domácnostech, zatímco více než polovina domácností důchodců jsou domácnosti jednotlivců. Domácnosti zaměstnanců se ve větší míře než důchodci stravují ve veřejném stravování (v domácnostech zaměstnanců připadalo v roce 2003 na veřejné stravování na osobu a rok 3 361 Kč a u důchodců 1 465 Kč).

Nákup některých druhů potravin v roce 2003 (průměry v kg na osobu za rok)

	Domácnosti zaměstnanců		Domácnosti důchodců	
	kg	index 2003/1993	kg	index 2003/1993
Maso a masné výrobky	48,74	116,5	74,10	118,6
z toho: maso vepřové	9,10	107,6	14,59	108,0
maso hovězí	2,25	47,8	4,06	46,3
Drůbež	12,74	170,8	20,30	163,1
Ryby a rybí výrobky	4,31	120,6	6,25	140,5
Tuky	13,61	101,5	23,64	110,5
z toho: máslo	3,22	90,8	5,86	99,2
rostlinné tuky a oleje	9,68	109,4	15,47	119,9
Vejsce	108,01	90,0	203,10	95,8
Mléko	50,86	99,9	72,05	85,1
Sýry	8,12	145,8	8,69	153,9
Chléb	32,67	78,5	46,21	84,7
Čerstvá zelenina	25,96	154,4	42,50	162,0
Čerstvé ovoce mírného pásma	21,69	146,2	26,66	144,4
Citrusové plody a ostatní jižní ovoce	16,46	89,4	25,10	103,9
Cukr	9,84	83,9	18,39	88,6
Nealkoholické nápoje bez sirupů (litry)	165,94	423,7	169,58	379,8
Alkoholické nápoje (litry)	51,96	112,0	76,33	157,8

V **nákupu** potravin se projevují změny stravovacích zvyklostí a vliv současných světových trendů ve výživě, podle nichž se snížil nákup vajec, cukru a naopak výrazně vzrostl nákup sýrů, čerstvého ovoce mírného pásma a čerstvé zeleniny. Tyto vlivy byly patrnější u domácností zaměstnanců.

V domácnostech zaměstnanců i v domácnostech důchodců v roce 2003 v porovnání s rokem 1993 vzrostl nákup masa celkem (nejvýznamnější položky ve struktuře spotřeby potravin) o 16,5 %, resp. o 18,6 %. Porovnáme-li nákup jednotlivých druhů masa a masných výrobků, mírně stoupl nákup vepřového masa. V souladu s trendy zdravé výživy výrazně stoupl nákup drůbeže (cca o dvě třetiny) a ryb (u důchodců o 40 %, u zaměstnanců o 20 %) a naproti tomu více než na polovinu poklesl nákup hovězího masa u obou typů domácností.

Také vývoj spotřeby tuků v domácnostech zaměstnanců odráží současné zásady zdravé výživy – příliš se nezměnil nákup tuků celkem, ale změnil se jejich poměr, více se nakupují rostlinné tuky a méně živočišné. V domácnostech důchodců se tyto trendy ve spotřebě tuků jednoznačně nepotvrdily. O více než 10 % se v nich zvýšil nákup tuků, na čemž se výrazněji podílely rostlinné tuky (nárůst nákupu o necelých 20 %), zatímco úroveň nákupu másla zůstala zhruba stejná.

Zcela ojedinělý růst zaznamenal nákup nealkoholických nápojů, který se v roce 2003 ve srovnání s rokem 1993 zvýšil v domácnostech zaměstnanců více než čtyřnásobně a v domácnostech důchodců se čtyřnásobku přiblížil.

Zatímco u většiny potravin je nákup totožný s celkovou spotřebou, při hodnocení spotřeby masa, čerstvé zeleniny, ovoce mírného pásma, brambor a vajec je nutno vzít v úvahu kromě nakoupeného množství i **naturální spotřebu** (potraviny z vlastní produkce nebo získané jinak bezplatně).

Naturální spotřeba domácností zaměstnanců a důchodců v letech 1993 a 2003 (průměry v kg na osobu za rok)

	Domácnosti zaměstnanců				Domácnosti důchodců			
	2003	index 2003/1993	podíl na celkové spotřebě v %		2003	index 2003/1993	podíl na celkové spotřebě v %	
			1993	2003			1993	2003
Maso a masné výrobky	5,24	66,2	15,9	9,6	5,62	94,4	8,7	7,0
Vejsce (kusy)	61,31	83,4	38,0	36,2	71,18	93,6	26,4	26,0
Brambory	11,49	73,7	37,5	32,4	16,82	94,9	27,8	27,3
Čerstvá zelenina	10,58	81,1	43,7	29,0	17,42	118,3	35,9	29,1
Čerstvé ovoce mírného pásma	13,21	77,0	53,6	37,9	24,45	115,5	53,4	47,8

Naturální spotřeba se v roce 2003 proti roku 1993 vyvíjela v domácnostech zaměstnanců a důchodců odlišně. V domácnostech zaměstnanců klesla bez výjimky naturální spotřeba všech druhů sledovaných

potravin, zvláště výrazný byl pokles spotřeby u masa a masných výrobků (o 33,8 %). V domácnostech důchodců v roce 2003 došlo k mírnému snížení naturální spotřeby pouze u masa, vajec a brambor. U drůbeže, čerstvé zeleniny a čerstvého ovoce dokonce růst naturální spotřeby přesáhl 15 %.

Zajímavější než změna ve výši naturální spotřeby je její podíl na celkové spotřebě potravin. V domácnostech důchodců tyto podíly klesly většinou mírně, v domácnostech zaměstnanců bylo snížení podílů významnější. Největší pokles podílu naturální spotřeby na celkové spotřebě oproti roku 1993 byl v domácnostech zaměstnanců zaznamenán u ovoce a zeleniny. V domácnostech se konzumuje více ovoce a zeleniny, což je důsledek především růstu nákupu. Naturální spotřeba ovoce a zeleniny, která se v domácnostech zaměstnanců snížila a v domácnostech důchodců zvýšila pomalejším tempem, k růstu celkové spotřeby nepřispěla.

Mimořádné zvýšení podílu celkových vydání za **bydlení** ve struktuře výdajů v obou skupinách domácností bylo do značné míry ovlivněno vysokým tempem růstu všech položek vydaných na úhradu užívání bytu a jeho opravy.

Vydání na bydlení v domácnostech v roce 2003 (průměry v Kč na osobu za rok)

	Domácnosti zaměstnanců			Domácnosti důchodců		
	2003	struktura v %	index 2003/1993	2003	struktura v %	index 2003/1993
Bydlení celkem (bez běžné údržby a drobných oprav)	18 115	100,0	351,7	23 195	100,0	332,3
v tom: nájemné z bytu	3 544	19,6	369,8	5 038	21,7	377,3
ústřední topení, teplá voda, ostatní služby	4 818	26,6	258,6	6 833	29,5	281,9
elektřina, plyn, paliva	5 865	32,4	382,2	8 690	37,5	328,1
údržba a rekonstrukce domu/bytu	3 888	21,5	489,8	2 633	11,5	461,1
Koupě domu/bytu	2 572	x	1 354,4	506	x	538,2

Náklady na bydlení na jednoho člena domácnosti dosahovaly v nominálním vyjádření v roce 2003 v domácnostech zaměstnanců 351,7 % hodnoty roku 1993 a v domácnostech důchodců 332,3 %. Do růstu vydání za bydlení se promítl vliv růstu cen. Úhrnný index spotřebitelských cen za položku bydlení vzrostl nejrychlejším tempem ze všech sledovaných položek a v roce 2003 měl ve srovnání s rokem 1993 hodnotu 306,6. Stejně jako v roce 1993 je v průměru na jednoho člena domácnosti většina nákladů na bydlení vyšší u domácností důchodců, což je způsobeno tím, že v těchto domácnostech převažuje menší počet členů (obvykle jeden nebo dva). Tato skutečnost je patrná i ve struktuře vydání na základní bydlení (bez výdajů na koupi domu a bytu). V domácnostech důchodců jsou ve srovnání s domácnostmi zaměstnanců vyšší podíly položek za všechny služby spojené s bydlením, naproti tomu je výrazně menší podíl na údržbu a opravy domu a bytu, protože na zlepšování úrovně bydlení mají domácnosti důchodců méně prostředků.

Přepočítáme-li výdaje za bydlení na domácnost, relace mezi domácnostmi se obrátí. V domácnostech zaměstnanců stoupla roční částka vydání na bydlení ze 14 832 Kč v roce 1993 na 50 360 Kč v roce 2003, přičemž tempo růstu činilo 339,5 %. V domácnostech důchodců se pak roční náklady na bydlení v témž období zvýšily z 9 701 Kč na 34 329 Kč a tempo růstu dosáhlo 357,9 %.

K růstu výdajů za bydlení přispívá kromě růstu cen také úsilí domácností o zlepšení kvality bydlení. Položka údržba a rekonstrukce domu nebo bytu se zvýšila nejrychleji v obou skupinách domácností – částka vydaná na tyto účely činila ročně v přepočtu na domácnost 11 197 Kč v domácnostech zaměstnanců a 3 897 v domácnostech důchodců.

Po odečtení této položky z celkových vydání na bydlení dostaneme tzv. výdaje na základní bydlení, t.j. částky, které domácnost musí zaplatit, aniž by jejich výši mohla výrazněji ovlivnit. Zatímco v roce 1993 stačilo na zaplacení nezbytných výdajů na základní bydlení (nájemné, všechny druhy energie a ostatní služby související s bydlením) průměrné domácnosti zaměstnanců 1 045 Kč a domácnosti důchodců 742 Kč za měsíc, v roce 2003 dosáhla měsíční úhrada těchto položek 3 296 Kč v domácnostech zaměstnanců a 2 498 Kč v domácnostech důchodců.

S bydlením souvisí rovněž vydání na koupi domu a bytu, které ve sledovaném období zaznamenaly významný růst. Zvýšení výdajů na koupi domu nebo bytu ovlivnil také převod bytů do osobního vlastnictví. Zatímco v roce 1993 mělo být v osobním vlastnictví kolem 1 % domácností zaměstnanců i domácností důchodců, v roce 2003 už mělo odkoupený byt 13,85 % domácností zaměstnanců a 17,05 % domácností důchodců. Srovnání nákladů na bydlení v roce 1993 a 2003 bylo ovlivněno také zvýšením podílu obou typů

domácností bydlících v rodinných domcích, jež do značné míry přispělo i k nadprůměrnému růstu výdajů za údržbu a rekonstrukci domu nebo bytu.

Skupiny vydání za vybavení domácnosti, volný čas a dopravu obsahují značnou část položek za zboží a služby zvyšující životní standard domácnosti. Podíly výdajových skupin ve struktuře vydání se ve sledovaném období v obou typech domácností téměř nezměnily (s výjimkou mírného zvýšení podílu za dopravu v domácnostech důchodců), což však neznamená stagnaci nákupů těchto komodit. Ceny těchto výrobků a služeb se v roce 2003 ve srovnání s rokem 1993 zvýšily nepatrně, v některých případech dokonce poklesly; např. hodnota ISC pro zařízení audiovizuální, fotografická a pro zpracování dat v roce 2003 byla v obou typech domácností nižší než v roce 1994 (srovnání s rokem 1993 není k dispozici). Výdaje za tyto skupiny položek rostly rychlejším tempem než ceny, přičemž vyšší tempo růstu se projevilo v domácnostech důchodců. Růst nákupů pro vybavení domácnosti, volný čas a dopravu je možno dokumentovat na růstu vybavenosti domácností předměty dlouhodobé spotřeby.

Vybavenost domácností vybranými předměty v letech 1993 a 2003 (počet předmětů na 100 domácností)

	Domácnosti zaměstnanců		Domácnosti důchodců	
	1993	2003	1993	2003
Automatická pračka	76,1	96,5	33,3	71,1
Mikrovlnná trouba	7,5	68,1	0,6	33,7
Myčka nádobí	0,3	13,6	0,0	1,5
Barevný televizor	88,9	127,0	58,2	108,5
Videorekordér	21,8	70,0	1,3	22,1
CD přehrávač	5,9	36,1	0,4	6,3
Hi-fi souprava	7,2	50,9	0,5	10,7
Počítač	6,7	42,8	0,5	2,4
Osobní automobil	64,6	73,5	24,1	39,7
Telefon	43,2	71,3	40,1	72,3

Výskyt sledovaných předmětů v roce 2003 v porovnání s rokem 1993 výrazně stoupl jak v domácnostech zaměstnanců, tak v domácnostech důchodců. Automatickou pračku vlastnily v roce 1993 více než dvě třetiny domácností zaměstnanců a pouze třetina domácností důchodců, nyní ji mají téměř všechny domácnosti zaměstnanců (96,5 ze 100) a necelé tři čtvrtiny domácností důchodců. Stále běžnějším vybavením domácností zaměstnanců se stává videorekordér, jeho výskyt výrazně vzrostl i v domácnostech důchodců. Obdobný trend lze zaznamenat v domácnostech zaměstnanců i důchodců ve vybavení mikrovlnnou troubou. Pozvolna se začíná v domácnostech zaměstnanců objevovat také myčka nádobí, která se v roce 1993 vyskytovala spíše ojediněle.

Zatímco v roce 1993 vybavenost domácností důchodců výrazně „zaostávala“ za vybaveností domácností zaměstnanců, v roce 2003 se snížil rozdíl mezi oběma skupinami domácností u předmětů dlouhodobé spotřeby, které patří k standardnímu vybavení domácnosti. Např. v roce 1993 připadalo na 100 domácností zaměstnanců 88,9 barevných televizorů, zatímco u důchodců to bylo pouze 58,2 přístrojů. V roce 2003 už převyšovala vybavenost barevnými televizory 100 % u obou skupin domácností. Naproti tomu domácnosti důchodců stále zaostávají ve vlastnictví předmětů dlouhodobé spotřeby, které v našich podmínkách ještě nepatří k běžnému vybavení domácnosti. Zatímco v domácnostech zaměstnanců výrazně vzrostl počet osobních počítačů (ze 6,7 přístrojů v roce 1993 na 42,8 v roce 2003), v domácnostech důchodců je počítač ojedinělým předmětem, k čemuž přispívá i odlišný životní styl.

Z předmětů dlouhodobé spotřeby, které se v roce 1993 ještě nesledovaly, stojí za zmínku mobilní telefony. V domácnostech zaměstnanců připadalo v roce 2003 na sto domácností v průměru asi 150 mobilních telefonů a v domácnostech důchodců pouze 50 přístrojů. Přístup k internetu z domova mělo v roce 2003 v průměru 13,37 % domácností zaměstnanců a 2,88 % domácností důchodců.

Zvýšení vybavenosti domácnosti osobními auty se obtížně srovnává s růstem výdajů za jejich nákup vyjádřených průměrem na osobu. Náhodné seskupení nákupů s nízkým výskytem a velkým cenovým rozmezím zkresluje srovnání mezi jednotlivými roky v malých souborech (v letech 1993 a 2003 tvořila zpravodajský soubor zaměstnanců 1849 resp. 1837 domácností, zpravodajský soubor důchodců 548 resp. 509 domácností). Růst nákupu automobilů je možno dokumentovat jiným pohledem na srovnání zpravodajských domácností.

V souboru domácností zaměstnanců nakoupilo v roce 1993 osobní automobil 89 domácností, přičemž průměrný výdaj na domácnost, ve které se nákup vyskytl, činil cca 50 000 Kč. V roce 2003 nakoupilo

automobil 125 domácností zaměstnanců a průměrná domácnost, která si pořídila automobil, za něj zaplatila 125 000 Kč. V souboru důchodců se v roce 1993 nákup osobních aut nevyskytl, v roce 2003 si koupilo automobil 5 domácností a průměrný výdaj na domácnost důchodců, kde se nákup vyskytl, činil 121 400 Kč.

V hodnocení změn ve vydáních je významné zvýšení podílu za skupinu ostatní zboží a služby v obou typech domácností, především v důsledku růstu vydání za pojištění osobní a věcné. Výrazné zvýšení sazeb za pojištění motorových vozidel a domácnosti spolu se vznikem nových produktů (penzijní připojištění, životní pojištění apod.) v průběhu let 1993 až 2003 mělo za následek více než pětinasobné zvýšení nákladů na osobní a věcné pojištění v domácnostech zaměstnanců, v domácnostech důchodců se tyto výdaje zvýšily více než sedminásobně.

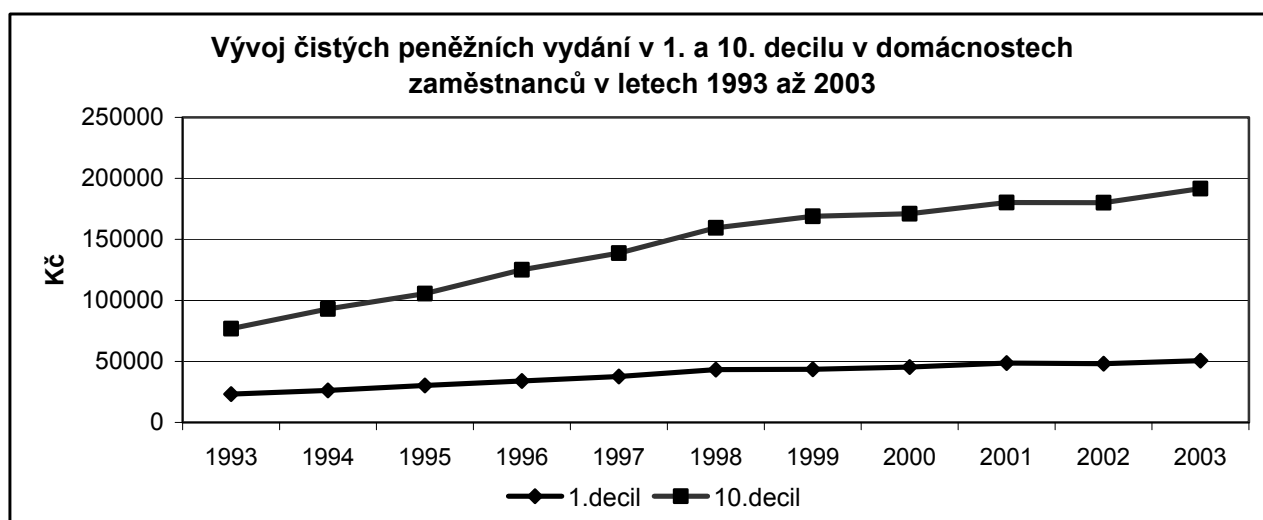
Peněžní vydání zaměstnanců s nejnižšími a nejvyššími příjmy

Pro analýzu vývoje a struktury vydání v závislosti na výši příjmů v období 1993 až 2003 byly zvoleny skupiny určené na základě decilů. Zpravodajské domácnosti zaměstnanců byly uspořádány podle výše příjmů na osobu a soubor byl pak rozdělen na 10 stejně velkých částí, přičemž v analýze se vychází z první a poslední skupiny. Tento způsob zaručuje, že v jednotlivých letech je v první skupině vždy 10 % domácností s nejnižšími příjmy a v poslední skupině 10 % domácností s nejvyššími příjmy. Postavení takto vybraných skupin v příjmovém rozdělení domácností se nemění, i když úroveň příjmů se zvyšuje.

V roce 2003 patřily do skupiny s nejnižšími příjmy domácnosti, jejichž čistý roční příjem na osobu nepřekročil 61 378 Kč, v nejvyšší skupině pak byly domácnosti s příjmy vyššími než 174 229 Kč. V roce 1993 byla skupina domácností s nejnižšími příjmy vymezena hranicí 27 436 Kč, příjmy domácností s nejvyššími příjmy byly vyšší než 71 395 Kč.

V souboru domácností s nejnižšími příjmy se soustředily především mladé rodiny s dětmi, dvě třetiny těchto domácností mělo v čele osobu mladší 40 let a 16 % těchto domácností byly neúplné rodiny. Naproti tomu soubor domácností s nejvyššími příjmy tvořily převážně bezdětné domácnosti (92 %), více než dvě třetiny těchto domácností mělo v čele osobu starší 50 let. Domácnosti s nejnižšími příjmy žijí ve větší míře na venkově, domácnosti s nejvyššími příjmy se koncentrují ve velkých městech (v roce 2003 ve venkovských obcích žilo 41 % zpravodajských domácností s nejnižšími příjmy a 10 % domácností s nejvyššími příjmy, naproti tomu v krajských městech se vyskytlo cca 14 % domácností s nízkými příjmy a více než polovina domácností s nejvyššími příjmy).

Průměrná čistá vydání domácností zaměstnanců s nejnižšími příjmy činila na osobu 50 613 Kč v roce 2003. Proti roku 1993 se na osobu za rok zvýšila o 118,4 %, reálně o 24,5 %. Čisté peněžní výdaje v domácnostech s nejvyššími příjmy činily v průměru 191 624 Kč, což je v nominálním vyjádření asi 2,5 krát více než v roce 1993 a v reálném vyjádření o 42,0 % více.

Rozdílné tempo růstu celkových čistých peněžních vydání mělo za následek, že se v průběhu let 1993 – 2003 prohloubily rozdíly mezi domácnostmi s různou výší příjmů. V roce 1993 dosahovala výše čistých peněžních vydání domácností s nejnižšími příjmy 30,1 % čistých vydání domácností s nejvyššími příjmy, v roce 2003 tento podíl klesl na 26,4 %.

Peněžní vydání v domácnostech zaměstnanců s nejvyššími a nejvyššími příjmy v letech 1993 a 2003

	Nejnižších 10 %		Nejvyšších 10 %	
	2003	index 2003/1993	2003	index 2003/1993
ČISTÁ PENĚŽNÍ VYDÁNÍ CELKEM	50 613	218,4	191 624	249,1
1. Potraviny, nealkoholické nápoje	15 551	185,2	24 565	172,0
2. Alkoholické nápoje, tabák	1 620	170,5	5 788	170,5
3. Odívání a obuv	3 001	138,3	10 767	152,5
4. Bydlení	10 945	316,6	36 989	418,7
5. Vybavení, provoz domácnosti	3 879	212,0	15 864	206,0
6. Zdravotnictví	618	348,9	3 372	401,4
7. Doprava	4 299	217,8	23 460	217,5
8. Spoje	2 350	601,8	6 281	582,9
9. Volný čas	4 203	212,2	18 263	204,9
10. Vzdělání	333	250,2	473	231,5
11. Stravovací, ubytovací služby	2 511	196,8	7 812	253,1
12. Ostatní zboží a služby	3 791	291,6	15 839	412,5
13. Jiná vydání	512	67,0	22 152	320,7

Tempo růstu jednotlivých skupin výdajů bylo v letech 1993 – 2003 v obou skupinách domácností vyšší než růst cen vyjádřený indexem spotřebitelských cen, což znamená v průměru zvýšení spotřeby. Absolutní výše všech druhů vydání, která připadají na osobu, je však v domácnostech s nejnižšími příjmy výrazně nižší než v domácnostech s nejvyššími příjmy. Diferenciace ve spotřebě domácností s různou příjmovou úrovní je výsledkem nejen nižší spotřeby v domácnostech s nízkými příjmy, ale i jejich orientací na zboží a služby v nižších cenových kategoriích.

Z porovnání průměrných cen nakupovaných potravin vyplývá, že v domácnostech s nejnižšími příjmy je u všech druhů potravin průměrná cena za kg nižší než v domácnostech s nejvyššími příjmy (např. u vepřového masa o 10 Kč, uzenářského zboží o 20 Kč, oleju o 10 Kč, těstovin o 6 Kč apod.).

U nákupů zboží dlouhodobé spotřeby je možno porovnat průměrnou výši výdajů u domácností, kde se nákup příslušného zboží vyskytl. Např. pračku nebo myčku nádobí si v roce 2003 koupilo 11 domácností s nejnižšími příjmy a průměrný výdaj na domácnost činil 9 529 Kč, v domácnostech s nejvyššími příjmy se nákup pračky nebo myčky vyskytl u 19 domácností a průměrná vydání na domácnost byla 11 695 Kč. Podobně u nákupu televizoru nebo videorekordéru dosáhla průměrná výše vydání v 21 domácnostech s nejnižšími příjmy 4 724 Kč a ve 44 domácnostech s nejvyššími příjmy 6 453 Kč.

Vybavenost vybranými předměty u domácností zaměstnanců s nejvyššími a nejnižšími příjmy v letech 1993 a 2003 (počet předmětů na 100 domácností)

	1993		2003	
	nejnižších 10 %	nejvyšších 10 %	nejnižších 10 %	nejvyšších 10 %
Automatická pračka	76,3	74,1	98,8	94,8
Mikrovlnná trouba	5,6	11,3	73,6	57,1
Myčka nádobí	0,0	0,6	11,1	18,0
Barevný televizor	80,0	84,9	117,8	134,5
Počítač	4,6	4,4	35,1	34,6
Osobní automobil	59,3	68,3	70,8	71,3

Ze srovnání je patrné, že kvantitativní vybavenost domácností s různou příjmovou úrovní se výrazně neliší, naopak u některých předmětů (automatická pračka, mikrovlnná trouba, počítač) byla v domácnostech s nejnižšími příjmy v roce 2003 vyšší. K této skutečnosti přispěla jednak potřeba zajistit provoz větší rodiny s dětmi, jednak to, že vybavenost domácností pocházela z dřívějších období, protože pro značnou část domácností s nejnižšími příjmy je nízká úroveň příjmů přechodnou situací.

V domácnostech s nejvyššími i nejnižšími příjmy v roce 2003 v porovnání s rokem 1993 z dalších skupin nejprudčeji vzrostla vydání za skupinu spoje (cca 6x), kde se jasně projevuje rozšíření používání pevných linek, využívání internetu, rozšíření mobilních telefonů i zvýšení poplatků za telekomunikace. Vydání za zdravotnictví, která ve struktuře stále nezaujímají příliš vysoký podíl, vzrostla v obou skupinách asi 4x. Vydání za bydlení více vzrostla v domácnostech s nejvyššími příjmy (index 418,7), v domácnostech s nejnižšími příjmy byl růst o něco nižší (index 316,6 %).

Naopak nejméně vzrostla vydání za odívání v domácnostech s nejvyššími (nominální index 152,5) i nejnižšími (index 138,3) příjmy. Poměrně nízká hodnota indexu spotřebitelských cen za tuto skupinu (k roku 1994 je 125,7) dokazuje, že ceny se příliš nezvyšují. Domácnosti příliš nezvyšují vydání, ale zároveň ani neomezují skutečně nakoupené množství. V obou typech domácností se zvýšilo nakoupené množství oblečení i obuvi.

V porovnání s rokem 1993 došlo ke změnám ve struktuře vydání v domácnostech s oběma sledovanými úrovněmi příjmů. V obou typech domácností nejvíce klesl podíl vydání za potraviny (asi 5 %). V domácnostech s nejnižšími příjmy činil 24,8 %, v domácnostech s nejvyššími příjmy 12,8 %. Významný je růst podíl vydání za bydlení (kolem 7 %), který se v roce 1993 i v roce 2003 v rámci jednoho roku mezi oběma typy domácností příliš neliší, ale během deseti let výrazně stoupl, což je důsledek zvyšování nájemného a zdražování energií. Z toho vyplývá, že na změny podílu vydání za potraviny a za bydlení nemá výše příjmů příliš velký vliv.

Z porovnání podílu na potraviny a nealkoholické nápoje a na bydlení (47 % a 32 %), což jsou potřeby převážně nezbytné a domácnosti je uhradit musí, je patrné, že domácnostem s nejnižšími příjmy zbývá podstatně menší prostor pro výdaje na zlepšení vybavení domácnosti, volný čas a jiné položky, které pro chod domácnosti nejsou nepostradatelné. Například vydání za koupi nemovitosti se v roce 2003 nevyskytla v domácnostech s nejnižšími příjmy vůbec, naproti tomu v domácnostech s nejvyššími příjmy činila 8,2 % čistých peněžních vydání. Omezené možnosti v domácnostech s nejnižšími příjmy dokazuje i přírůstek úspor (saldo mezi vklady a vybranými úsporami), který v roce 2003 v těchto domácnostech činil pouze 1 025 Kč na osobu za rok a v domácnostech s nejvyššími příjmy 25 717 Kč.